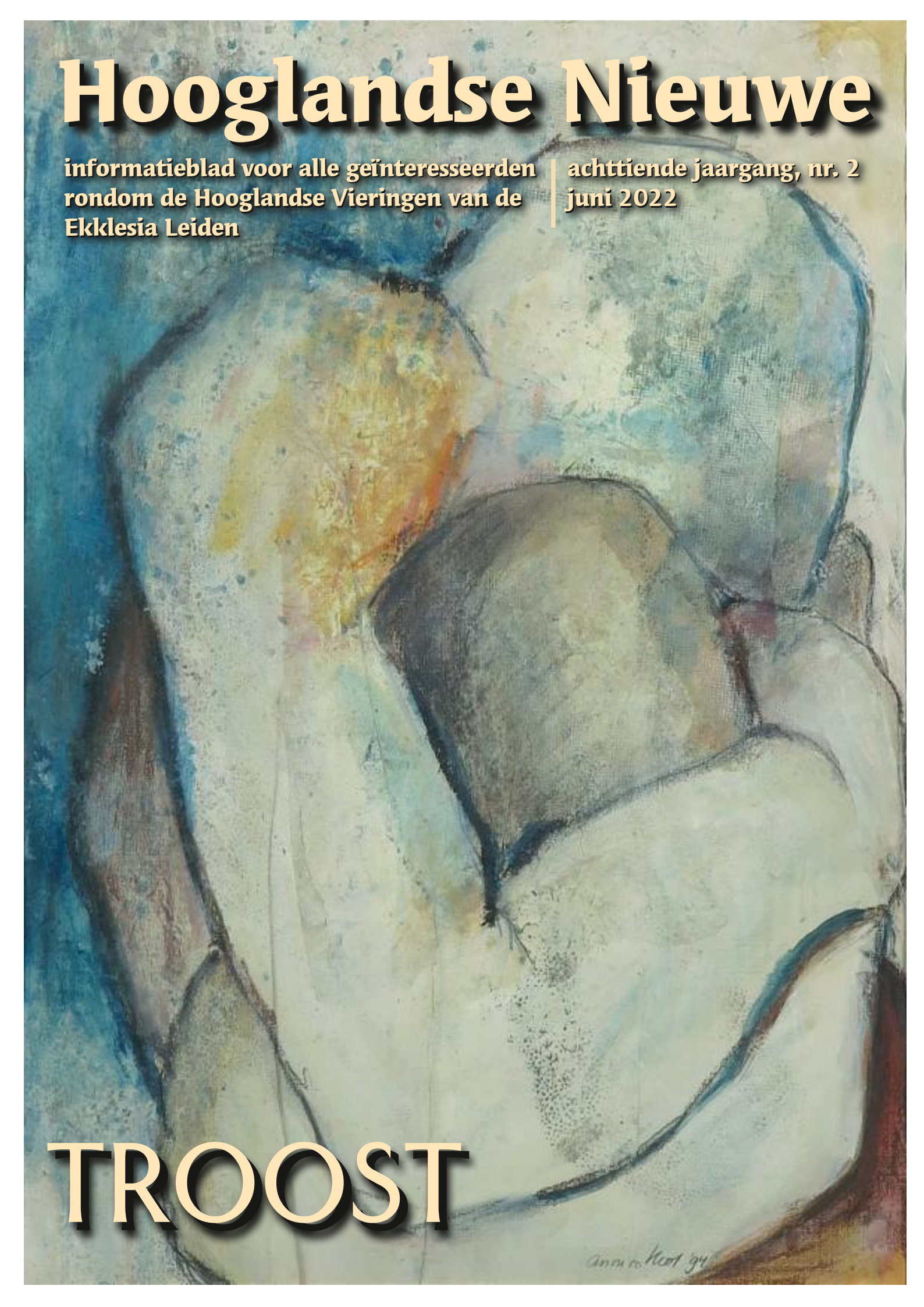

Hooglandse Nieuwe

An abstract painting with a textured surface, featuring large, flowing shapes in shades of blue, green, yellow, and brown. The brushstrokes are visible, giving it a sense of movement and depth. The overall composition is non-representational, with organic, flowing lines and a rich color palette.

informatieblad voor alle geïnteresseerden
rondom de Hooglandse Vieringen van de
Ekklesia Leiden

achttiende jaargang, nr. 2
juni 2022

TROOST

Annex Hart 94

Rapenburg 100
2311 CA Leiden
071-5134 558
info@ekklesialeiden.nl
www.ekklesialeiden.nl
www.rapenburg100.nl

Hooglandse Nieuwe is het (digitale) blad voor alle geïnteresseerden rondom de Hooglandse Vieringen van de Ekklesia Leiden. Het verschijnt viermaal per jaar (maart, juni, september, december)

Redactie Arie de Kluijver, Jasper Radder, Wim Schouten, Jan Slotboom, Myranda Wilbrink, Paulien van Yperen

Opmaak Jan Slotboom

Drukwerk Sylvia van Hoven

Downloaden
www.ekklesialeiden.nl/hooglandse-nieuwe-online

Postabbonnement vanaf 2022: 20 euro per jaar
Nieuwe abonnees opgeven bij het secretariaat:
info@ekklesialeiden.nl, en betalen door overschrijving op
NL66INGB 0004819829 o.v.v. postabbonnement HN 2022

Volgend nummer over: Verdraagzaam
Kopij voor het nummer van 4 september uiterlijk op
zondag 21 augustus naar: hn@ekklesialeiden.nl

PASTORES

- *Christiane van den Berg-Seiffert*, participantenpastor,
christiane.vandenbergh@ekklesialeiden.nl
06-21515589 (ma, di, do)
- *Rob van Waarde*, studentenpastor (PKN)
06-4193 5997, rob@rapenburg100.nl
- *Claudia Sarti*, lifecoach, claudia@rapenburg100.nl

Vereniging Ekklesia Leiden

Zie: www.ekklesialeiden.nl

Dagelijks bestuur:

- vacant, voorzitter@ekklesialeiden.nl
- *Sytske Visscher*, secretaris@ekklesialeiden.nl
- *Chris Gerritsen*, penningmeester@ekklesialeiden.nl

Rekeningnummer: NL66 INGB 0004 8198 29

- voor alle vrijwillige bijdragen
- voor lidmaatschap: € 25

Stichting Diaconaal Fonds Hulpverlening LSE

Rekeningnummer: NL42 INGB 0003 3133 66
- voor alle diaconale giften

Beide rechtspersonen zijn erkend
door de fiscus.
Uw giften zijn aftrekbaar.

In dit nummer over

TROOST

3 Redactioneel

Wim Schouten

4 'Troost' - boek van Michael Ignatieff

Jasper Radder

7 'Dat uw belofte mij doet leven' - Troost in de muziek

Rens Tienstra

8 Troost bij J.S. Bach

Jan Slotboom

9 Troost bij Arvo Pärt

Jan Slotboom

10 Troost

Wilmeneke Koppe

11 In memoriam Jan Delhaas (1944-2022)

12 Troost - Lineke van der Weij

13 Zie ik kom jullie te hulp

Jeshoea ben Joseef

14 Kaarten voor Kerst en Pasen

Rinny E. Kooi

16 Troost in tijden van oorlog, pandemie en hongersnood

Wim Kuin

18 Troostbloemen; Tiny Church op Floriade Almere

Monique van der Gaag

... en verder

Actief en informatief

20 Taalles aan Oekraïense vluchtelingen

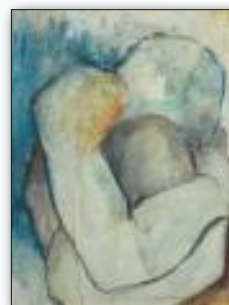
21 Hans Feddema: Nieuwlande in Drenthe

Berichten van de redactie

20 Het favoriete gedicht van ...

Jan Slotboom

Afbeelding voorblad: schilderij **'Troost'** (1994)
- acryl op papier (70 x35 cm) - Annica Koot (1955)

TROOST

Wim Schouten

Oorlog in Europa. Hongersnood in Afrika. Klimaatcrisis overal. Maatschappelijke en psychische naweën van de coronacrisis die ook onze Ekklesia dreigen te ontwrichten... Waar, bij wie of wat en hoe vinden we troost in deze donkere tijden? Dat is een vraag die velen zich onder druk van de omstandigheden stellen. Op tal van plaatsen, ook binnen de Ekklesia, is de behoefte aan troost groot en het zicht erop onduidelijk. Het is daardoor een veel besproken thema. Deze HN wil daar een bijdrage aan leveren.

Waar hebben we het over wanneer we over troost spreken? Zoals bij veel begrippen wordt ook dit duidelijk door aan het tegenovergestelde te denken. Aan troosteloosheid dus. Denk aan een troosteloos landschap, een troosteloze achterstandswijk, een troosteloos industrieterrein. Wat is er aan die plekken loos waardoor we ze als troosteloos ervaren? Ik denk dat dat te maken heeft met het ontbreken van schoonheid. Aan genoemde plekken is niets gedaan om mensen het gevoel te geven dat wat ze ervaren iets met liefde te maken heeft. Dat komt niet alleen in fysieke omgevingen voor, maar ook in culturen. Denk aan de troosteloosheid van een kil, kaal, kapitalistisch systeem. Waar mededogen, liefde en zorgzaamheid ontbreken, ontbreekt troost en overheerst de troosteloosheid. Wie met zorg de wereld een beetje mooier maakt, biedt troost. En dat 'mooier maken' betekent dan het in harmonie brengen met het grote verhaal van al wat was, is en zal zijn. Ubi caritas et amor est... Waar zorgzaamheid en liefde is, daar is God, daar is troost. Je zou dus kunnen zeggen dat troost

te vinden is in wat je de aanwezigheid van het Goddelijke doet ervaren. Dat komt ook heel mooi tot uitdrukking in de Groningse versie van 'Blijf bij mij, Heer' waar Lineke van der Weij over schrijft.

Monique van der Gaag maakt de wereld een beetje mooier met haar met zorg bij elkaar gezochte bloemetjes. En de medewerkers van het hospice waar Ignatieff over schrijft in zijn door Jasper Radder besproken boek "Troost" doen dat door mensen in hun laatste levensfase een aangename en kalme omgeving te bieden waarin de naderende dood in harmonie kan zijn met het leven. Jasper zet in zijn boekbespreking uiteen dat volgens Ignatieff troost niet te vinden is in geloof in een beter hiernamaals, maar in hetgeen ons sterkt in liefde voor het leven zoals het is in het hier en nu. Ignatieff ervoer troost tijdens een koorfestival. Dat was voor hem aanleiding tot het schrijven van dit boek.

Ook voor onze nieuwe scholadirigent Rens Tienstra is muziek in het algemeen, en koorzang in het bijzonder, een bron van bezieling en daarmee van troost. Hij kan zich daarin bevestigd voelen door wat Jan Slotboom schrijft over hoe zijn moeder troost vond bij Bach, en hij zelf vooral bij Arvo Pärt. Troost door bezieling, het thema van Pinksteren, vinden we door tussenkomst van René Fraters bij Jeshoea ben Joseef. Zijn pleidooi om een golf van liefde alle haat en woede te laten wegspoelen kunnen we ook binnen de Ekklesia als een opdracht beschouwen. Diezelfde Ekklesia kan een plek zijn waar mensen troost vinden in de ervaring bij het verdriet van onze tijd er

niet alleen voor te staan. De kaarten van Rinny Kooi die we sturen naar wie niet naar de diensten kunnen komen worden daarvoor gemaakt. Samen met anderen te denken en te doen biedt volgens Wim Kuin troost die gepaard gaat met het verdwijnen van het gevoel van machteloosheid bij alle negatieve krachten in de wereld.

Tegenover het verdriet en de machteloosheid, samenhangend met het gevoel dat je als eenling de loop van de geschiedenis niet kunt veranderen, staat de troost dat je wel aan de goede kant ervan kunt gaan staan. Net als in de tweede wereldoorlog Bonhoeffer, waar Wilmeneke Koppe over schrijft, deed. En net als de inwoners van Nieuwlande uit de column van Hans Feddema deden.

De redactie hoopt dat dit troostnummer van de HN u een ruggensteuntje mag geven in tijden waarin de hoop soms wankelt, het geloof kwakkelst en de liefde vaak maar moeilijk waar te nemen valt. Laten we elkaar vasthouden en daar troost en bemoediging in vinden.

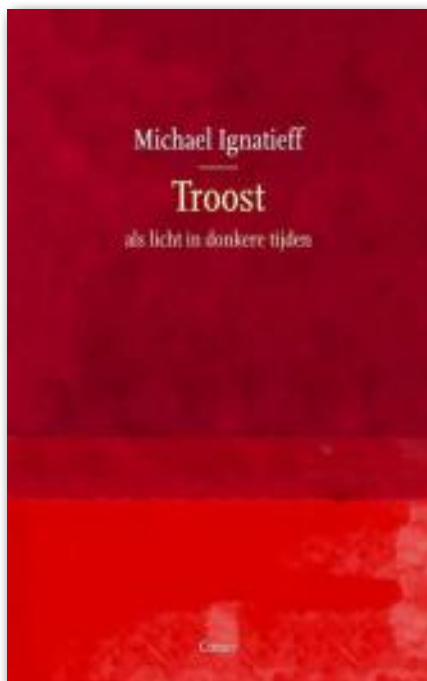
Troost

Jasper Radder

Michael Ignatieff (1947) heeft een boek geschreven over “Troost als licht in donkere tijden”.

Het is enerzijds een persoonlijke ontboezeming waarom hij naar vertroosting zocht en hoe hij die uiteindelijk heeft gevonden. Anderzijds bevat het boek beschrijvingen van de levens van personen uit de geschiedenis die er op allerlei wijzen mee geworsteld hebben troost te vinden in tijden van eenzaamheid, wanhoop, verlies van een geliefde en het naderende levenseinde.

Ignatieff's ouders zijn uit Rusland naar Canada geëmigreerd; zij waren belijdend Russisch-Katholiek. Hij zelf heeft op 18-jarige leeftijd afscheid van het geloof genomen. Hij is schrijver van diverse boeken en doceerde geschiedenis aan de universiteiten van Cambridge, Oxford en Harvard, en was recent rector van de Central European University in Boedapest en Wenen.

Michael Ignatieff

Het kort na elkaar overlijden van zijn moeder (aan dementie) en zijn vader (aan een hartaanval) ruim dertig jaar geleden heeft hem tot in het diepst van zijn wezen geraakt, ook omdat hij van geen beiden afscheid had kunnen nemen. Zijn moeder was bewusteloos toen ze in het ziekenhuis overleed. Hij en zijn broer werden door een verpleegkundige de kamer uitgewerkt en daarna heeft hij haar niet meer kunnen zien. Bij het overlijden van zijn vader verbleef hij in het buitenland. Zijn broer was wel in de gelegenheid hem in het ziekenhuis nog te bezoeken, maar moest na het bezoekuur weg. Hun vader overleed die nacht. Hij rouwde om hen en was ontroostbaar. In die periode strandde ook zijn eerste huwelijk. Hoe hij deze existentiële crisis nu precies te boven is gekomen, kan hij niet aangeven. Maar allerlei omstandigheden en gebeurtenissen hebben daarbij een belangrijke rol gespeeld. Met name dat hij een nieuwe liefde vond die hem twee kinderen schonk waarin hij trekken van zijn ouders ontwaarde. In de loop der jaren kwam hij tot het inzicht dat om troost te vinden het leven weer zin en betekenis moet krijgen en dat we niet kunnen leven zonder hoop.

De aanleiding tot het schrijven van dit boek was een onverwachte uitnodiging die hij kreeg om een lezing te geven over ‘Rechtvaardigheid en politiek in de Psalmen’ tijdens een koorfestival in Utrecht in 2017. Hoewel hij weinig wist van de psalmen, nam hij de uitnodiging toch aan en hield de lezing na de teksten uitgebreid bestudeerd te hebben. Tijdens de uitvoering werden zijn vrouw Zsuzsanna en hij diep geraakt door de muziek en de woorden. ‘Ik was gekomen om een lezing te geven, maar ik vond troost. Hoe kon het dat deze oude religieuze taal ons betoverde, ook mij als ongelovige.’

Dit boek heeft hij ‘niet geschreven ter

vervanging van eigen leed, maar het is wel een diep doorvoeld persoonlijk project geworden’. Het bedoelt vertroosting te bieden om elkaars lijden te delen of te zoeken om het onze te dragen. Met name tijdens de Covid-19 pandemie en de lockdowns was er grote behoefte aan troost en werden er tal van pogingen ondernomen om aan deze vraag te voldoen, onder andere door online voorstellingen en uitvoeringen.

Duizenden jaren geloofden mensen dat ze elkaar in een hiernamaals zouden weerzien. In de huidige seculiere tijd is deze religieuze wijze van vertroosting voor velen verloren gegaan. ‘In een cultuur waarin succes wordt nagejaagd, wordt niet veel aandacht besteed aan mislukking. Troost is voor verliezers.’

Troost was in de klassieke wereld het onderwerp van de stoïsche filosofie die leerde hoe te moeten leven en sterven. ‘Lijden werd niet gezien als een goddelijke gunst, maar als een tegenslag die met zelfdiscipline overwonnen moest worden.’ Cicero (106-43 v. Chr.), een stoïcijn in hart en nieren, verloor in het jaar 45 tijdens een bevalling zijn dochter Tullia op wie hij zeer gesteld was. Na haar overlijden was hij ontroostbaar en trok zich terug uit het openbare leven. Hoe zijn vrienden ook probeerden hem terug te roepen naar zijn oude manier van leven en werken, het lukte hem niet er gehoor aan te geven. Pas na zes maanden wist hij zich te herpakken en onderwierp hij zich weer aan de stoïsche code.

Religieuze tradities (joods, christelijk) kunnen lijden en rouwen nog steeds een verhaal bieden waarin een individueel leven in een goddelijk of kosmisch plan past.

Montaigne (1533-1592) en Hume (1711-1776) stelden de vraag of we ooit een betekenis achter ons lijden zouden kunnen zien. Zij gaven een stem aan een overtuiging dat religieus geloof de

https://www.npostart.nl/buithof/28-11-2021/VPWON_1325481

belangrijkste bron van troost had gemist. 'De zin van het leven is niet te vinden in een belofte van het paradijs, noch in het bedwingen van de lusten, maar in elke dag ten volle leven, vasthouden aan de liefde voor het leven zoals het is, in het hier en nu.' 'De uitdaging van troost in deze tijd is de tragedie doorstaan, zelfs als we er geen betekenis aan kunnen geven, en in hoop te blijven leven.'

'Als we onszelf in het licht van de geschiedenis zien, kunnen we onze verbinding herstellen met dat wat onze voorouders troost bood en onze verwantschap met hun ervaringen ontdekken.' Religieuze teksten als Job, Psalmen, de brieven van Paulus en Dantes 'Het paradijs' kunnen volgens de auteur wel degelijk troost bieden voor onze momenten van wanhoop, al gaat de religieuze belofte van redding en verlossing voor ons niet op. Met name 'de Psalmen bevatten onvergetelijke beschrijvingen van wanhoop, maar ook verheven visioenen van hoop'. In het hoofdstuk over Paulus benadert de auteur hem vooral als een mens die geleefd en gewerkt heeft en zijn inspiratie ontving van zijn God. De theologische sluier die vaak over Paulus' werken ligt weet hij op deze wijze te doorbreken. 'Paulus ontwikkelde een taal van vertroosting die de basis is van alle seculiere, revolutionaire, socialistische, huma-

nistische en liberale talen van gelijkheid die erna zijn gekomen.' 'Paulus had geleerd dat geloof alleen misschien niet voldoende troost biedt. Het waren de levenden en hun liefde die hem hoop gaven. Als een oude man aan het einde van een lange weg wist Paulus dat de Messias misschien niet tijdens zijn leven zou komen. Hij wist dat hij tot het uiterste van zijn kunnen moest dienen, en dat het bewijs van wat hij had bereikt lag in de liefde van hen die hij op het punt stond achter te laten. In hun liefde, echt, intens en blijvend, had hij de enige aanwijzing gekregen die de mens ooit zal krijgen over hoe de liefde van God zou kunnen zijn: *Ons resten geloof, hoop en liefde, deze drie, maar de grootste daarvan is de liefde.*'

'Troost bieden is een daad van solidariteit: meeleven met de rouwenden, een vriend(in) door een moeilijke tijd heen helpen.' Maar ook teruggrijpen naar de doden en betekenis ontleenen aan de woorden en daden die zij ons nalieten.' Mahler (1860-1911) componeerde de 'Kindertotenlieder' op teksten van de dichter Rückert ter herinnering aan zijn aan roodvonk overleden broertjes en zusjes. Maar nadat zijn dochter Marie na een gruwelijke doodstrijd ook aan roodvonk was overleden, bekende hij aan een vriend dat hij tot deze compositie daarna niet meer in staat zou zijn geweest. De dood van het kind was een

klap die hij en zijn vrouw Alma en ook hun huwelijk nooit meer te boven zouden komen. Een consult aan de psychoanalyticus Freud in Leiden bracht evenmin vertroosting.

Het boek *La Peste* van Camus (1913-1960) is een kroniek van het verzet van de arts Rieux en van Camus zelf: van Rieux' strijd tegen de pest waarvan hij niemand kon genezen, maar waarbij hij wel troost kon bieden aan de stervenden én van Camus wiens inzichten over wat verzet inhield sterk beïnvloed werden door de sombere werkelijkheid van de jaren 1942 en 1943. Waarom sloten mensen zich bij het verzet aan: uit hoop of wanhoop? Dat inspireerde en fascineerde hem. Dat thema verkennen werd het belangrijkste onderdeel van het boek.

Een van de ontroerendste passages in het boek is die waarin de bejaarde moeder van Rieux uur na uur zwijgend zit te waken tijdens de trage en zeer pijnlijke doodstrijd van Rieux' vriend Tarrou.

Als voorbeeld van een 'betekenisketen' noemt de auteur die van Boëthius (ca. 480-525) die in de gevangenis wachtend op zijn terechtstelling vertroosting vond door zich het bezoek van een wijze vrouw Philosophia voor te stellen, naar Dante (1265-1321) die verbannen uit Florence zich hierdoor liet inspireren tot zijn fantasie van een reis van de hel door het vagevuur naar het paradijs,

naar Primo Levi (1919-1987) die zich in 1944 in Auschwitz enkele regels van Dante herinnerende: *'Jullie zijn niet op aarde voor een bruut bestaan, maar om naar deugdzaamheid en kennis te streven.'* Zo blijft de taal van de vertroosting voortbestaan voor mensen in extreme situaties.

Naast troost is het ook mogelijk opgebeurd te worden, maar dit is volgens de auteur 'iets fysieks'. 'Troost gaat over de vraag waarom het leven is zoals het is en waarom we door moeten'.

Verstroosting is het tegengestelde van berusting. Berusten is je overgeven aan het lot dat je treft. Om hoop te houden op wat de toekomst nog kan brengen, moet je je eerst neerleggen bij je verliezen, nederlagen en mislukkingen – voor de auteur zelf onder andere zijn mislukte politieke aspiraties met de Liberale partij in Canada -, de gevolgen ervan accepteren en geloven dat de tijd die je nog rest, hoe kort ook, de mogelijkheid biedt opnieuw te beginnen, ook al kun je het verleden niet ongedaan maken. 'Tenslotte, en dat is het moeilijkste, worden we door verlies en nederlaag

gedwongen onze beperkingen onder ogen te zien. Geconfronteerd met mislukkingen is het verleidelijk om onze toevlucht te zoeken in illusies, maar daarin is geen daadwerkelijke troost te vinden.' Dus moeten we zoals Václav Havel zei 'in waarheid leven'.

Hoewel de auteur drie oude doctrines over vertroosting heeft beschreven, de joodse, de christelijke en de stoïsche, gaat het in dit boek toch vooral over mensen. Op de keper beschouwd worden we niet getroost door doctrines, maar door mensen: hun voorbeeld, karakter, moed en volharding, en dat ze er zijn als wij ze nodig hebben.

Het laatste hoofdstuk van het boek gaat over 'De goede dood: het ontstaan van het moderne hospice'. Hij beschrijft hoe Cicely Saunders (1918-2005), verpleegkundige en later arts, zich hiervoor in de jaren zestig van de vorige eeuw in Londen sterk heeft gemaakt. Intensieve ontmoetingen met twee terminale patiënten hebben daarbij een doorslaggevende rol gespeeld. Zij stelde de stervende centraal, bood palliatieve en liefdevolle

zorg in een kleinschalige omgeving, waardoor de stervende de tijd gegund wordt om zich te verzoenen met de dood en die met zoveel mogelijk kalmte tegemoet te treden. In die tijd was dit een baanbrekende ontwikkeling. De auteur had deze aanpak bij het overlijden van zijn ouders destijds node gemist.

Ignatieff eindigt zijn boek met een gedicht (in vertaling met de titel: *Geschenk*) uit 1970 van de Poolse-Amerikaanse dichter Czesław Miłosz (1911-2004) die hij en zijn vrouw in 1998 ontmoetten. Miłosz was toen emeritus-hoogleraar in Slavische literatuur en Poolse poëzie in Berkeley. In 1943 had hij in Polen machteloos moeten toekijken hoe de Poolse joden van Warschau werden afgeslacht. Hij had een psychotische zoon die hem meerdere malen met een pistool bedreigde. Zijn ziekelijke vrouw verzorgde hij trouw tot zij overleed. Ondanks alle beproevingen die hem waren overkomen had hij hoop weten vast te houden, dankzij zijn onverbreekelijke band met zijn moedertaal. En nu keerde hij eindelijk terug naar huis.

GESCHENK

Een dag vol geluk.

De mist trok vroeg op, ik heb in de tuin gewerkt.

Kolibries hingen boven de bloemen van de kamperfoelie.

Er was niets op aarde wat ik verlangde te bezitten.

Ik kende niemand op wie ik jaloers kon zijn.

Wat ik aan slechts heb ondergaan, ben ik vergeten.

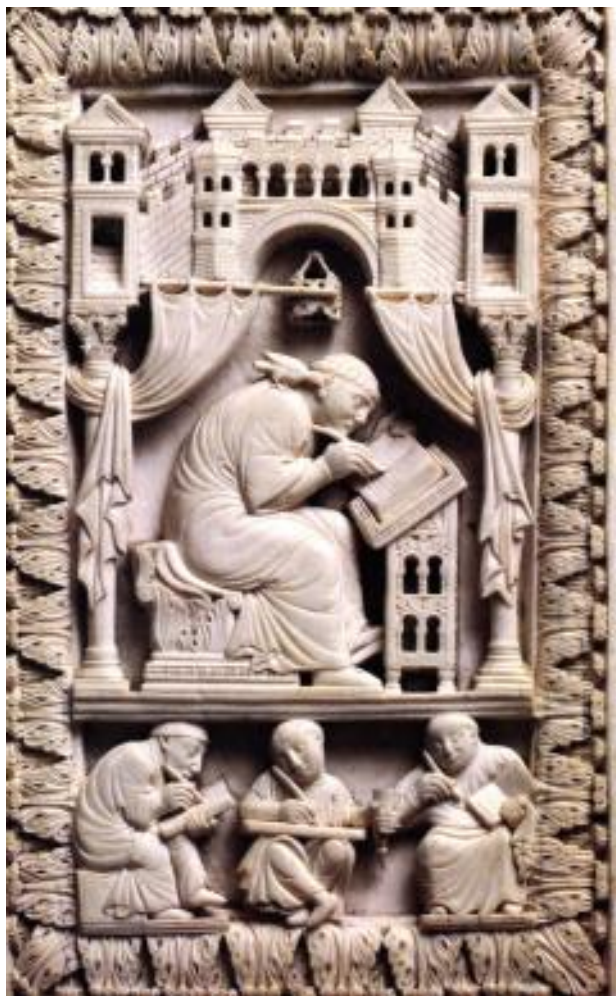
Denken dat ik ooit dezelfde man ben geweest,
was geen rede tot gêne.

In mijn lichaam voelde ik geen pijn.

Toen ik mij oprichtte, zag ik de blauwe zee en zeilen.

Czesław Miłosz

Gregorius krijgt de muziek ingefluisterd door de Heilige Geest (de duif)

Ivoren boekomslag uit het Kunsthistorisch Museum in Wenen (9de eeuw)

‘Dat uw belofte mij doet leven’

- over troost in de muziek

door Rens Tienstra

God wordt in de Bijbel vele eigenschappen toegekend, waarbij het troosten veelvuldig wordt genoemd. Sterker nog: het is één van Gods wezenlijke eigenschappen. Als God de Vader, als heilige Geest – de *parakletos* of ‘Vertrooster’, zoals hij in het Johannesevangelie wordt genoemd – en in de vorm van zijn Zoon, met als hoogtepunt de vertroosting van de Bergrede.

Niet geheel verwonderlijk wordt de troost bijna altijd genoemd in context van onderdrukking, rouw en verdriet, als uiting van de hoop tijdens het wachten op betere tijden: “...want zij zullen getroost worden,” aldus de Bergrede – in afwachting dus. De Psalmen, Klaagliederen, Job en Jesaja zijn ook te midden van de diepste ellende van die hoop doordrongen.

Muziek die – in welke vorm ook – in relatie staat tot God heeft altijd iets van de eigenschappen die Hem worden toegekend, en ik zou de troost daarin als net zo wezenlijk noemen.

In de Bijbel worden vele bronnen van troost genoemd: lust en vreugde; tranen; het aanschouwen van de waarheid; slapen; baden; bidden; medelijden; liefde. De reden dat muziek als troostend kan worden omschreven is, dat zij in haar veelzijdigheid uiting kan geven aan veel van deze bronnen. Maar de muziek – in de zin van: ‘het muziekstuk’ – is an sich geen vorm van huilen, slaap, medelijden, een warm bad, of ultieme vorm van waarheid (althoewel die

laatste sensatie niet onbekend is bij componisten). Het is een medium dat kan dienen als spiegel, als verwijzing, als symbool. Als we op een zeker moment een stuk als troostend ervaren, is dat omdat de muziek en context op dat moment die verwijzing zo goed mogelijk kunnen maken. ‘The greatest works of art have that quality... in a great work of art, you know what it is to be alive and you also get a bit of sense of what it is to die,’ sprak de Britse kunstenares Maggi Hambling ooit over die eigenschap.

Zoals geschreven, een muziekstuk is an sich geen voorbeeld van de bovenstaande vertroosting. Maar het *musiceren* kan dat zeker wel zijn. ‘Omgeef mij met uw troost. Dan zal ik u loven bij het spel op de harp, u en uw trouw, mijn God. Ik zal voor u zingen bij de lier...’: de vertroosting wordt in Psalm 71:21 direct omgezet in lofzang. Zoals die Psalmen is het overgrote deel van de muziek in relatie tot God vocale muziek, om goede reden: de stem is de meest directe en onnavolgbaar persoonlijke manier om ons te uiten. En zo ook in de troost van lust en vreugde, verdriet, bidden en de gezamenlijke troost van het medelijden.

‘De kunst troost, omdat zij bezielt,’ schreef Diane de Beausacq. Ik zou willen stellen dat de kunst die troost, dat doet omdat zij een voor ons zo goed mogelijke ruimte opent om te laten bezielen. En bezielen, dat doet de Geest – de Vertrooster – maar wat graag.

Rens Tienstra is vanaf april 2022 de vaste dirigent van de Schola Cantorum.

Troost bij J.S. Bach

HET DOODSBERICHT

Langzaam zie ik hen gaan
die ik nog bij mij had,
de bocht om van het pad.
Wat gouddoorschenen stof,
dan wordt het in de hof
nog stiller dan voorheen.
nog stiller dan voorheen.

De liefsten.
De liefsten.
De liefsten.
- Eén voor één.

Ida Gerhardt

Mijn moeder die in Den Haag woonde wilde altijd de maandelijke cantatedienst in de Kloosterkerk bijwonen. Ze had daar een vaste plek: op de tweede rij, in de hoop dat de rij daarvoor bezet zou worden door H.M. de Koningin en haar gevolg. Regelmatig ging haar wens in vervulling en zat zij achter de majesteit, vergezeld door leden van de hofhouding en bewakers.

Toen mijn moeder al in de tachtig was ging ik regelmatig met haar mee. Zo werd eens cantate 106 (Actus tragicus) van Bach uitgevoerd, vaak te horen bij uitvaarten. De koningin was niet aanwezig, maar wel de geest die bij deze cantate past: rust en verstillig.

De cantate begint met een *sonatina*, waarin twee blokfluiten om elkaar heen spelen, veelal unisono, maar soms met wrange dissonanten. Juist deze sonatina heeft Felicity Goodwin geïnspireerd voor haar toonzetting van het gedicht van Ida Gerhardt 'Langzaam zie ik hen gaan'.

Als Schola hebben we het, met Felicity aan de piano, een paar keer mogen oefenen in de Lokhorstkerk (zie hiernaast)

De *sonatina* eindigt met de beide blokfluiten en de strijkers in een es-grootakkoord. Geen droefheid, maar troost, als opmaat naar het koor dat meteen daarna sprankelend zingt: 'Gottes Zeit ist die allerbeste Zeit'.*)

Dat was de laatste cantate met mijn moeder. Zij werd 86 jaar.

*) Zelfs de Nederlandse Spoorwegen geven daar gehoor aan door hun oproepberichten op de stations vooraf te laten gaan door de beginklanken van het koor in de cantate: g-es-bes. De trein mag dan wel te laat zijn, Gods tijd is toch de allerbeste tijd.

<https://www.youtube.com/watch?v=4WD2iosTve8>

<https://www.nporadio4.nl/uitzendingen/ntr-zaterdagmatinee/3478654e-6ca2-4f9b-a32f-5286b664e68d/2021-03-27-ntr-zaterdagmatinee>

Troost bij Arvo Pärt

Jan Slotboom
beschrijft hier en in
het artikel hiernaast
hoe muziek troost
kan geven.

In 1988 werd een Edison uitgereikt voor de cd *Passio Domini nostri Jesu Christi secundum Ioannem* van Arvo Pärt. Deze componist uit Estland was toen nog vrij onbekend. Maar ik las in de krant en hoorde voor de radio lovende recensies van deze uitvoering door The Hilliard Ensemble o.l.v. Paul Hillier. Deze cd werd - YouTube en Spotify bestonden nog niet - mijn lievelings-cd.

Vorig jaar werd op de zaterdag voor Palmzondag deze *Passio* rechtstreeks uitgezonden voor de Zaterdagmatinee van NPO Radio 4 vanuit het Concertgebouw in Amsterdam. Als extra was er een cameraregistratie, zodat je alles thuis op het tv-scherm uitstekend kon volgen. Corona heerste nog. Je zag een lege Grote zaal. De zangers van Cappella Amsterdam o.l.v. Daniël Reuss stonden verspreid opgesteld. Christus stond halverwege de linkertrap. Maar wat een overweldigende uitvoering! Juist die afstand en die stilte (geen publiek, geen applaus), zo kenmerkend voor het werk van Arvo Pärt, gaven het lijdensverhaal een extra dimensie.

Het slot was overweldigend en vol troost. Na de woorden van Christus 'Consumatum est' (Het is volbracht), zong het koor in een stijgend crescendo: '*Qui passus es pro nobis, miserere nobis*', begeleid door een dalende baslijn van het orgel. Daarna bleef het enkele seconden stil. Toen klonk er een majestueus slotakkoord in majeur: 'AMEN'. Al het lijden, alle ellende van de wereld, werd hier opgelost in dat magistrale slotakkoord. De roep om ontferming, gevolgd door de uitroep: 'Zo moge het zijn'.

Zo geven hoop en verwachting troost, ook in deze tijden.

Wilmieneke Koppe vraagt zich af op hoeveel manieren wij troost kunnen vinden in deze tijd. Bij allerlei soorten van verdriet of onmacht?

Troost

Als eerste denk ik aan een gedicht van Dietrich Bonhoeffer. Dit gedicht dateert uit december 1944 en was als Kerst- en Nieuwjaarsgroet bijgesloten in een brief aan zijn verloofde en ook voor zijn ouders bestemd. Als je vanuit de gevangenis jezelf en anderen zo kan troosten, dan vind ik dat heel bijzonder:

Door goede machten trouw en stil omgeven,
behoed, getroost, zo wonderlijk en klaar,
zo wil ik graag met u, mijn liefsten, leven,
en met u ingaan in het nieuwe jaar.

Het hele gedicht heeft zeven coupletten en tussen 14 april en 28 april kon ik het elke dag lezen in het Bonhoeffermuseum in Friedrichsbrunn in de Harz. We logeerden daar in de vakantiewoning van de familie Bonhoeffer, waar ze vanaf 1913 iedere zomer en ook in de winter verbleven. Het was een bijzondere ervaring, een historische sensatie, om in de ruimtes te zijn, waar de familieleden zo vaak waren. Er is een kwartet te zien, waardoor duidelijk wordt, met hoeveel vrolijkheid en liefde de Bonhoeffers met elkaar opgroeiden. Er was ook al een diep verdriet, toen Walter op 18-jarige leeftijd in de Eerste Wereldoorlog omkwam.

In twee kamers wordt de geschiedenis van de familie Bonhoeffer met mooie foto's op een toegankelijke manier tentoongesteld. Een broer en twee zwagers van Bonhoeffer speelden een rol in het verzet tegen Hitler en zij zijn kort na de aanslag op Hitler van 20 juli 1944 gearresteerd. Bonhoeffer zat toen al gevangen.

In de film 'Die letzte Stufe' ('Agent of Grace') uit 2000 wordt een beeld van Bonhoeffer weergegeven, dat een eerste kennismaking met de persoon Bonhoeffer, zijn werk en zijn leven kan zijn. In de Ekklesia heeft Jan Delhaas ook enkele vieringen rond Bonhoeffer gestalte gegeven.

Bonhoeffers preken zijn nog steeds interessant om te lezen, zeker nu we weten, hoe zijn keuzes zijn leven hebben beïnvloed: Zijn biografie getuigt van grote moed en reislust: Amerika, Spanje, Engeland, Noord-Afrika, Zweden. Hij had heel makkelijk in Amerika kunnen blijven, maar hij koos ervoor om in de Hitlertijd weer naar Duitsland te gaan.

Hier is de link voor wie meer wil weten:

[Bonhoeffer-Haus Friedrichsbrunn \(bonhoeffer-haus-friedrichsbrunn.de\)](http://bonhoeffer-haus-friedrichsbrunn.de)

In Friedrichsbrunn lezen we elke dag ook berichten over die verschrikkelijke oorlog in de Oekraïne en we vonden troost in de gebeden in verschillende kerkdiensten.

Er worden wel vaker vergelijkingen gemaakt tussen de Tweede Wereldoorlog en nu. Ook hierover is het laatste woord nog niet gezegd...

Laten we hopen, dat we met al dat geweld in de wereld om ons heen, ver weg en dichtbij, samen in de Ekklesia de taal van hoop en vrede kunnen blijven bidden en zingen.

En elkaar kunnen troosten, zodat we een wereld maken, die in vrede is...

Jan Delhaas

Rotterdam, 25 januari 1944

Alphen aan den Rijn, 15 mei 2022

Op 15 maart 2020 kon, vanwege het uitbreken van de coronapandemie, plotseling de zondagse viering niet doorgaan. Precies een week later verzorgde Jan vanuit zijn studeerkamer een overdenking die gestreamd werd.

In april 2020 verzorgde hij op dezelfde wijze een Leerhuis, waarover een reageerder schreef: "Heel verhelderend om in deze donkere dagen de samenhang van 'De weg naar het Licht' te beluisteren."

Op zondag 15 mei is Jan Delhaas overleden. Dat geschiedde rond het begin van onze zondagse viering, waarin wij hem in het kyriegebed aan Gods liefde toevertrouwen. Heel verdrietig, maar ook mooi. Want dat moment van heengaan – als de liturgie gevierd gaat worden – paste bij uitstek bij Jan. Hij was immers liturg in hart en nieren. In de liturgie ervoer hij verbondenheid met het Goddelijke. Met perfectionisme ontwierp hij liturgieën voor bijzondere vieringen, zoals die van Goede Vrijdag en van de Bonhoeffer-serie in december 2020. Ook het voorgaan in de liturgie was hem op het lijf geschreven. Met zijn geoefende tenorstem nam hij graag bij beurtzangen en de zegen de voorzang voor zijn rekening. Tot hij het eigenlijk al niet meer kon, bleef hij met liturgie bezig. Zo was de liturgie van de viering van 27 februari j.l. over het door hem gekozen thema 'transsubstantiatie', waarin hij zelf niet meer kon voorgaan maar die hij nog wel heeft kunnen bijwonen, ook nog door hem ontworpen.

Met Jan verliezen wij als gemeenschap een drijvende kracht. Hij was iemand die tot het laatst toe heel goede suggesties voor series van diensten deed en zich inzette voor liturgieverbreiding en -vernieuwing.

Hij was een zeer betrokken lid van Team Vieringen, die trouw deelnam aan de vergaderingen en toen dat niet meer ging zijn bijdrage via e-mail leverde. En hij was een fijne mede-ekklesiaan, die openstond voor anderen, ook als zij iets hadden aan te merken op zijn ideeën over liturgie. Het gesprek daarover ging hij niet uit de weg. Wat zullen wij Jan missen.

De afscheidsdienst is gehouden op 21 mei in een volle Hooglandse kerk met Christiane van den Berg als voorganger.

<https://youtu.be/JuSZUstAUZU>

Troost

Wat mij altijd al getroost heeft is de tekst van

'Blijf bij mij, Heer' in de Engelse versie:

*'When other helpers fail, and comforts flee,
Help of the helpless, O abide with me.*

en

*'I fear no foe, with Thee at hand to bless;
Ills have no weight, and tears no bitterness.*

En een paar jaar geleden kwam ik een Groningse tekst tegen,
die me nòg meer aansprak:

*Blief bie mie Heer
Tag is zowat veurbie,
't twij donkert aal,
Blief le toch stoef bie mie,
'k Ben zo benaauwd en
Helpen ken gainain;
Wees le mien Helper,
Loat mie nait allain!*

En dit 1 x per dag Er is niets troostrijkers!

Lineke van der Weij

Zie, ik kom jullie te hulp

***“Als ik er niet meer ben,
dan stuur ik de Trooster”***

Jeshoea ben Joseef

Het was een ontroerend moment, de Vader en de Zoon stonden tegenover me. “Je moet nu gaan”, zei de Vader. En meteen voelde ik me afdalen, ik weet het, het woord klopt niet maar ik kan het niet anders voor menselijke ogen omschrijven. Waar ik vandaan kom is geen onder of boven, je weet het. Vol verbazing keek ik hoe ik door allerlei lagen van energie heen trok, eerst heel ijl en verheven, daarna steeds grover en harder. Overal golfd en Aartsengelen, Tronen en Machten om me heen. Ze jubelden het uit. “Let op”, hoorde ik, “let op, hier komt de Trooster!” Velen huilden van ontroering. Want het is een ongekennde gebeurtenis in de Goddelijke heilsgeschiedenis.

Ongeveer dertig jaar geleden nam de Zoon zijn lichamelijke vorm aan. En na zijn dood had hij beloofd de Trooster te sturen. De derde Persona. Staat de Vader voor het absolute, het onbegrensde, de Zoon voor de tastbare vorm.

Maar ik, wat ben ik? Aangezien het morgen Pinksteren is, is het zeer gepast daar iets over te vertellen, ik word vaak over het hoofd gezien. Een pijnlijk iets. Wel, ik ben de Goddelijke energie die alles draagt en in gang zet. Ik snap wel dat de Zoon alle aandacht trekt. Die is grijpbaar, kenbaar. Wat moet je met energie die het hele universum dronken maakt van Zijn? Daar kan je toch niks mee... (de Trooster zucht even).

Goed, ik was dus aan het afdalen, en na lange tijd kwam Terra in beeld, moeder Aarde. Ach ja. Ik zag het Midden-Oosten. En zoomde in op Jerusalaïm. Steeds dichterbij kwam ik, steeds zwaarder viel het mij. Wat is die harde materie toch een verschrikkelijk iets. Ik voelde me onhelder worden. Ik!! Als het voor mij al zo moeilijk is, wat moet dat niet betekenen voor die kwetsbare mensenkinderen. Een stroom van mededogen trok door me heen. Toen belandde ik in de zaal. Daar zag ik de Allerheiligste Moeder. En de volgelingen van de Zoon. Wat waren ze bang en ontmoedigd. “Vrees niet!”, riep ik ze toe, maar ze hoorden het niet.

Toen liet ik datgene gebeuren waarvoor ik was gekomen. Een uitstroming van Goddelijke energie, dat was nog nooit zo gebeurd op één concrete plaats. Ik vond het spannend. Want het vroeg om een nauwkeurige afstemming. Iets te veel en ze zouden kunnen sterven. Dat wil je toch niet op je geweten hebben.

De deuren en ramen vlogen open.
Het geluid van een bulderende wind.
En ze sprongen allemaal op.
Vurige vlammen werden zichtbaar boven hun hoofden.

Dat had ik niet verwacht. De Liefde was zo groot, die blies alle angst uit hun systeem. En ik zag hoe het zich verspreidde over de Heilige stad, over dit land, over de wereld, er was zoveel van die liefde, het golfde over in het heelal. Onstuitbaar.

Laatst zag ik een Oekraïens meisje, bij een Russische soldaat. Hij huilde. Ze gaf hem thee en broodjes. Hij trilde van angst en honger. Velen zijn daar nu in de greep van woede en haat, dat raakt me zeer. Dan kan Ik mijn werk niet doen. Maar gelukkig, ik zie zoveel voorbeelden van mensen die daar niet in meegaan. Zoals dat meisje met paarse tinten in het haar. Lieverds, ik kan jullie alleen maar dit aanreiken, dit is mijn pinksterboodschap van het jaar 2022 Anno Domini:

VERSPREID LIEFDE

Ik zou het willen uitschreeuwen: “Verspreid deze liefde!” Want uiteindelijk zal alleen dit jullie vrede en geluk brengen. En ik kan het weten, want Ik Ben, ik ben de Trooster.
Hallelujah!

Kaarten voor Kerst en Pasen

Rinny E. Kooi

Al heel veel jaren ontwerp en teken ik voor Pasen en Kerst de kaarten die gestuurd worden naar mensen die voor kortere of lagere tijd de vieringen niet kunnen bezoeken. Ik denk altijd lang na over het ontwerp.

Ik krijg vaak positieve reacties, voor de Ekklesia dat aan hen gedacht wordt en ook aan mijn adres voor het ontwerp en de 'titel'.

Ik weet dat velen die wel naar de vieringen komen de kaarten niet zien. Dat is soms jammer omdat ik – zoals de laatste twee keer – een toelichting heb gemaakt op de afbeelding. Daarom hieronder de toelichting bij de twee laatste kaarten.

Kerst 2021

Afgelopen najaar keek ik veel naar een pilaar die in de kerk dichtbij het doophek is. Ik zag onderaan op die pilaar een afbeelding van grijze kaarsen (zie de foto). Een aantal zondagen liep ik om

de pilaar heen. Had iemand daarop iets geschilderd? Ik kon het niet geloven maar toch...

Die kaarsen inspireerden mij voor de kaart voor de Kerst met de titel 'Licht voor iedereen'. Heel bewust tekende ik die kaarsen in een soort landschap met veel figuurtjes rond de kaarsen.

Na de kerst mailde ik met ds. Margreet Klokke van de Binnenstadgemeente met de vraag naar de herkomst van de kaarsen. Zij antwoordde:

"Dank voor de mooie foto van de Hooglandse Kerk en de tekening die je erbij gemaakt hebt. Wat een mooie, betekenisvolle kerstkaart is dat geworden!"

Ik heb even navraag gedaan naar het 'kaarsenkunstwerk'. De koster zegt: het is een tijdelijk kunstwerk, ontstaan

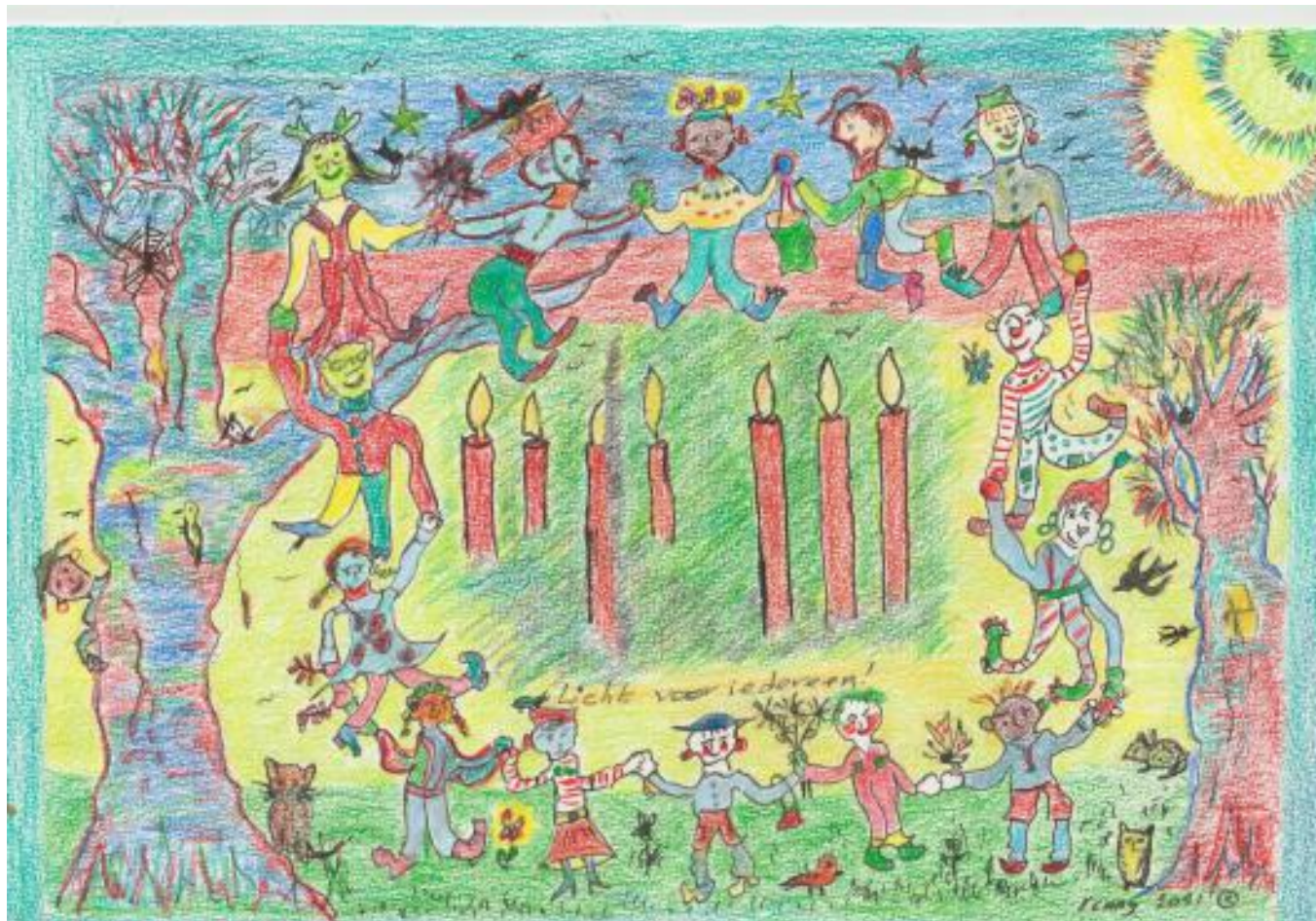
door het spel van licht en schaduw op de zuil. Als je nu gaat kijken, is het er niet meer...

Eigenlijk maakt dat het nog meer bijzonder!

*Hartelijke groet,
Margreet Klokke'.*

Het komende najaar zullen de kaarsen dus weer op dezelfde wijze te zien zijn.

Kerstkaart 'Licht voor iedereen'

Pasen 2022

In maart dacht ik natuurlijk na over de volgende kaart. Inmiddels waren we geconfronteerd met de oorlog in Oekraïne. Ik dacht daarom aan een Vredesboom, maar realiseerde mij dat er ook in te veel andere landen oorlog is. Daarom tekende ik een Vredesboom voor iedereen (zie de afbeelding hiernaast).

Als toelichting:

Dit ontwerp bevat de volgende symbolen:

- De vogels en de vlinder = vrijheid;
- De mensen zittend op de bank = rust;
- De figuren met bloemen in de hand = blijdschap, vreugde;
- Kaars = vragen of bidden om vrede;
- In de verte is een kerk te zien;
- Een wijze uil kijkt toe.

Gelukkig kreeg ik heel veel positieve reacties op mijn werk.

Paaskaart 'Een Vredesboom voor iedereen'

Troost in tijden van pandemie, oorlog en hongersnood?

Hemelvaartsdag 2022

Ga ik de hele dag zitten lezen?

Ik ben nog steeds erg onrustig

Voel ik me verdrietig, onzeker?

Zoek ik troost, weet ik wat dat is?

Door te studeren op het begrip 'tolerantie' vind ik troost: Theo de Wit schrijft: "Tolerantie is bedacht in een christelijk Europa, dat is op zich al heel interessant. In de vijftiende en zestiende eeuw werd Europa geteisterd door godsdienstoorlogen. Iedereen zag: zo kun je niet doorgaan, want dat leidt tot nog meer moord en doodslag. Filosofen als Hobbes en Spinoza waren zo interessant omdat ze dat inzagen."

Maar waarom zijn Poetin en Kyrill nog moorddadig, welke oorlog willen zij winnen? Het maakt me intens verdrietig.

Zoek ik troost, weet ik wat dat is?

Ik pak de fiets het gaat weer,

Mijn knieën doen weer mee.

Ik vind een groep mensen, samen
luisterend, ik fiets weer terug.

Mensen die luisteren en reageren
troosten mij met gedeeld
verdriet en bereidheid tot
nadenken en handelen.
Ware tolerantie?

Stop patriarch Kirill

Ik ben héél erg geschrokken van de standpunten van Karin van den Broeke (Trouw, 3 april). Zij vindt het 'iets makkelijk hebben' op te houden met praten met de Moskouse patriarch Kirill. Ik zie nog helder voor mij hoe deze patriarch Kirill in zijn preek oeriep tot oorlog, zelfs vergezeld van een antihomostandpunt. Als predikant zit Van den Broeke in een positie waar ze kan ijveren voor het uitsluiten van deze kerkvorst. De Wereldraad van Kerken kan het zich toch niet veroorloven om met hem in dialoog te blijven. Natuurlijk moeten we de kritische priesters op alle manieren ondersteunen. Maar ik dacht dat de kerken voldoende geleerd hadden van de discussie over hun rol in de Tweede Wereldoorlog. Help toch een Derde Wereldoorlog te stoppen.
Wim Kuin Leiden

Troostbloemen

Troostbloemen

Vorig jaar deelde ik in de Veertigdagen-app een foto van gele bloemetjes die zomaar in mijn tuin waren verschenen. Het was Speenkruid. Kleine sterretjes van hoop. Zo hielden we de moed erin met elkaar. Toen dit jaar het Speenkruid opnieuw bloeide, troostte het me weer en dacht ik terug aan de tijd van de lockdown. Aan hoe koud het soms nog kan zijn in april. Hoe leeg het was in de kerk. Maar gelukkig was daar de livestream als een hartverwarmende vorm van troost. En mijn wekelijkse bloemschikking was er natuurlijk ook.

Paarse scherven

Opeens lijmde ik paarse scherven op de rand van een schaal. Als teken van pijn en verwoesting. Ik kon niet anders: in mijn liturgisch bloemwerk werd de oorlog in Oekraïne zichtbaar. Het vertalen

Monique van der Gaag verzorgt al jaren elke zondag de liturgische schikking met fraaie bloemen. Zij geeft er ook een zgn. floriografie bij.

van emoties in beelden geeft troost. Voor mij als maker. Deze keer niet: ik bleef verdrietig. Ik bevroeg mijn omgeving: ja, men vond die oorlog ook erg, maar was niet extra droevig. Ik wel. Waarom raakte het me zo: al die vluchtende mensen, die alles achter moesten laten? Omdat ik het zelf ook meemaakte. Er was een loodzware steen uit mijn rugzak gevallen.

Kleine Draak

“Wees altijd aardig tegen mensen, je weet immers niet wat ze meegemaakt hebben!” Ook tegen onaardige mensen? Juist dan, want waar de één zijn leed verbergt achter een glimlach, uit de ander zijn verdriet of angst via agressie. Bedroefd, bang en boos zijn emoties die dicht bij elkaar liggen. “Het is moeilijk aardig te zijn voor iedereen”, zei Kleine Draak. “Klopt”, zei Grote Panda, “en het is nog moeilijker om aardig voor onszelf te zijn, maar toch moeten we het proberen.”¹⁾

Mocht er opnieuw een steen uit mijn rugzak vallen, dan leg ik er een bloem op. Een bloem troost mij altijd. En mijn kat weet het net één seconde eerder dan ik, dat hij troost moet geven. Hij klimt dan op mijn schootkussentafeltje. Terwijl hij absoluut geen schootkat is. Maar dan wel. En humor troost ook.

Heksenbezem

Rood en zwart hout. Precies de juiste liturgische kleuren. Gevonden in een container: weggegooid. Wat een Gods-geschenk! Ik had nog een uur om aan mijn schikking te werken, voordat de zon onderging aan de vooravond van

Goede Vrijdag. Niet mijn favoriete viering. Ik kan niet goed tegen al dat lijden. Dit jaar viel de datum samen met een persoonlijk herdenkingsmoment. Die samenloop bleek een zegen. Al mijn pijn en verdriet kon ik kwijt in het eigenhandig breken van de takken. Scherpe punten, splinters. Het verbaasde me, dat ik me er niet aan bezeerde. Ik onderbrak mijn arbeid en aptte een vriendin een foto. Ze reageerde meteen: “Wat mooi, je hebt een echte heksenbezem gemaakt!” Nee, het is een kruis van gebroken takken. Er komen bloemen in. Paarsblauwe anemoontjes en felgele narcissen. In de kleuren van de Oekraïense vlag. Om onze verbondenheid uit te drukken...

Bloemenkrans

Iets moois, iets kleurrijks. Dat wilde ik maken. Een bloemenkrans met een spiegel in het midden. Roze tulpen had ik nog. En als ik rozen koop, dan het liefst oranje, want daarin zit het vrolijke van geel en het warme van rood. En ik ging op zoek naar drop. Gekleurde drop uiteraard. Katjesdrop viel af. En zoute griotten ook. Krans én drop bracht ik naar het huis van een bevriende kerk-ganger, waar een Oekraïense moeder en haar twee jonge kinderen verbleven. 's Avonds kwam een appje: 'Je krans gaat naar de Oekraïne!' Met mijn bloemen bracht ik troost.

¹⁾ James Norbury schreef en illustreerde de avonturen van Kleine Draak & Grote Panda. Hij liet zich inspireren door de boeddhistische filosofie en spiritualiteit.

Om de energie van de zonnepanelen volop te benutten, draait het kapelletje met de zon mee.

De Tiny Church op de Floriade in Almere

Lelies werken niet...

Het was nog stil op die zaterdagmorgen. Een bleek zonnetje scheen en de wind ruiste in de bomen. Of was het de Heilige Geest, die mij troost bracht en leidde? "Kijk eens naar de lelies van het veld, kijk hoe ze groeien. Ze werken niet en ze weven niet", Lucas 12: 27-28. Deze liturgische tekst hoorde bij 28 mei jongstleden, de dag die ik kreeg om een symbolisch bloemstuk te maken voor de Tiny Church op de Floriade in Almere.

Geen lelies

Waarom juist déze tekst: in mijn huis geen lelies! Die zijn dodelijk voor katten. Vervolgens bleken witte Anemonen te duur en maakte ik mij grote zorgen of ik de Agapanthussen wel op tijd had. Ik ging helemaal voorbij aan de betekenis van de tekst. Aan de troost, die ervan uitgaat. Pas in de Tiny Church kwam ik daarachter: ik ben als de lelie. Wij allemaal zijn lelies!

Troost

Desirée stuurde me de oproep 'Liturgische bloemschikkers gezocht' en wilde zelfs mijn reiskosten dragen. Joan bood me een lift aan en wat vond ik het fijn om samen te gaan. De Floriade verraste me met twee dagpassen op naam, zodat Joan met haar eerder gekochte kaartje Lia blij maakte. Frans bracht ons per auto tot aan de deur van de Tiny Church, waar Marianne de dag met een gezamenlijk gebed opende. Toen ik de Paaskaars aanstak, brak het Licht letterlijk in mij door: ik voelde de goddelijke troost, die steeds om mij heen was geweest. En nog is. En altijd zal zijn. Voor ons allen.

Voor een beetje troost zie:

<https://www.symbolischschikken.nl/lelies-werken-niet/>

Monique van der Gaag (foto door Lia)

Taalles aan Oekraïense vluchtelingen

De Ekklesia Taalgroep geeft taallessen aan Oekraïense vluchtelingen

Ook de Taalgroep wilde heel graag haar steentje bijdragen aan de opvang van Oekraïense vluchtelingen in Leiden. Al vroeg na de komst van de eerste vluchtelingen zochten we daarom contact met welzijnsorganisatie *Incluzio*, die alle vrijwilligersaanbod en -vraag coördineert. Jeroen, Ingrid en Filiz van de Taalgroep gaven in een overleg met *Incluzio* aan ruimte te hebben voor Oekraïense deelnemers die Nederlands willen leren. Daarop besloten we om op maandag twee conversatiegroepen te starten: een voor mensen die Engels spreken (dat maakt het lesgeven anders en ook wel makkelijker) en een voor mensen die dat niet kunnen. Daar zijn we in april mee gestart, de groepen liepen snel vol, er zijn zelfs wachtlijsten.

Na een oproep bij Actie en informatie en in een nieuwsbericht heeft een flink aantal Ekklesia-leden zich aangemeld om een bijdrage te leveren. Na de lessen wilden we ook een aanvullende activiteit organiseren, en dat is een taallunch geworden. Wim Kuin is daar enthousiast mee aan de slag gegaan, samen met enkele andere vrijwilligers, en er werd een aantal keren gezamenlijk boodschappen gedaan, de maaltijd bereid, en gegeten.

Incluzio wist ons heel goed te vinden, want we kregen van hen gegevens van vrijwilligers die zich hadden aangemeld bij hen om te helpen met de taal. Zo konden we ook op de noodopvanglocatie aan de Schipholweg les geven, onder de bezielende begeleiding van Jeroen en Ingrid, samen met die vele vrijwilligers.

We doen dit met veel enthousiasme en betrokkenheid, maar hebben nog wel aan *Incluzio* laten weten dat we het jammer vinden dat *Buzz Leiden*, de organisatie die een flinke subsidie krijgt van de gemeente voor o.a. het organiseren van lessen Neder-

**INCLUZIO
LEIDEN.**

lands en eigenlijk de meest logische partij is hierin, tot nu toe weinig bijdraagt aan alle taalactiviteiten...

Maar nogmaals: wij zijn blij dat we een bijdrage kunnen leveren en ook dat er zoveel vrijwilligers zijn die zich in willen zetten.

We vinden het tegelijkertijd heel belangrijk om te benadrukken dat ook vluchtelingen die niet uit Oekraïne komen onze hulp nog steeds hard nodig hebben.

Uit de kunst

'Uit de Kunst' wordt een nieuwe rubriek in Hooglandse Nieuwe. Doet u ook mee?

Wat is voor u een belangrijk kunstwerk? Waarom raakt juist dit kunstwerk u zo?

Deel het met ons. Stuur een foto van het kunstwerk en een korte tekst van maximaal 500 woorden naar:

info@ekklesialeiden.nl

Hans Feddema

Nieuwlande

- een apart jeugdorp in Drenthe

Op 4 mei jl. was het herdenkingsdag, waarbij stil werd gestaan bij W.O. II en vooral bij de slachtoffers daarvan. Ook was er op de tv bij Op1 een programma over 'Nieuwlande', het dorp in Drenthe, dat zich in de oorlog erg verdienstelijk had gemaakt bij het redden van veel onderduikers, waaronder veel joden uit Amsterdam. Een instituut in Israël heeft daarom een mooi monument

in het dorp opgericht. Zelf kan ik me hierop uiteraard niet voorstaan. Ik ben geboren in het naburige Geesbrug, en woonde daarna in Nieuwlande, zat er ook op de lagere school en had er vrienden. Ik was in die tijd tegen de acht jaar en was me van deze grote activiteit nauwelijks bewust, behalve dat ik er soms wel wat extra soldaten van de Grüne Polizei zag. Wat voor dorp was het en waarom sprong het er uit in het verzet tegen de bezetters? Nieuwlande ligt in Drenthe tussen Hogeveen en Hollandscheveld en Zwinderen, maar ik zou het geen Drents dorp noemen, laat staan een echt Drents esdorp. 'Nieuw land' in de naam geeft aan dat het uit veen opgegraven is. Nu zijn er veel kanalen en slootjes met bruggetjes en vrij veel grote boerderijen op dalgrond en zand. Veel boeren uit vooral de provincie Groningen vonden dat een uitdaging, zodat ik er veel Gronings dialect hoorde. Mijn vader die daar ook zijn geluk wilde beproeven kwam overigens uit Friesland. Gevestigde families, zoals in vele andere dorpen, waren er niet. Gelijk zijn stond los van het verschil in grootte van je boerderij, je hoorde echt bij het dorp als je extra energiek of dynamisch in iets was. Men

was verder ook redelijk actief in de nieuw gebouwde kerk van Kuyperiaanse snit, een afscheiding van de meer traditionele en kleine Nederlandse Hervormde kerk in het dorp. Rondom 1875 vond in Nederland die afscheiding plaats. Een zeker extra activisme was die groep niet vreemd, wat mogelijk net als bij de verzetskrant Trouw mede ook een verklaring was voor wat er in de oorlog gebeurde in het dorp. Men had het gevoel dat je de mooie woorden in praktijk moest brengen. Dat was denk ik ook het geval bij de bekend geworden verzetsstrijder Johannes Post die ik als kind wel heb ontmoet, omdat deze wel eens op bezoek kwam bij mijn vader. Hij was een energieke persoonlijkheid met organisatietalent. Het dorp ontgroeide hij al gauw; hij werd in meerdere delen van het land een bekende verzetsstrijder. Toen hij in Amsterdam gearresteerd en gedood werd, was het grote slag voor het dorp. Zijn charmante weduwe bleef komen in de genoemde grote kerk zondags naar wie wij als kinderen - herinner ik me - dan meedogende of meelijdende blikken wierpen. Het voelt heel bijzonder om in mijn jeugd in zo'n dorp te hebben gewoond. Nu geniet ik van het mooie Leiden, maar ik kom nog graag eens terug in mijn geboortedorp en geboorteprovincie.

Hans Feddema voegt toe:

Mijn vader, die ondanks zijn lagere opleiding genoot van de boeken van Abraham Kuiper en mij mede daardoor in Amsterdam aan de VU liet studeren in plaats van het naburige Groningen, heeft in de oorlog moeten vluchten naar het naburige De Krim net over de grens met Overijssel. Hij weigerde namelijk aan een door de Duitsers gewenst kanaal in Noord Drenthe mee te helpen graven. Mijn moeder is toen met de kinderen uit huis gezet, waardoor ik als kind eerst bij buren en daarna bij een oom in Alteveer werd ondergebracht, iets wat voor een jong kind uiteraard verre van leuk is.

Berichten van de redactie

HN digitaal

Het eerste nummer van 2022 is digitaal uitgebracht. Ook dit tweede nummer is digitaal verschenen. Een pdf is te downloaden via een link in de nieuwsbrief en op de website.

Postabonnementen

De keuze voor een postabonnement blijft bestaan. De kosten van drukken en de bezorging worden dan in rekening gebracht. Het jaarabonnement van 20 euro dient vooraf te worden betaald.

Nieuwe abonnees kunnen zich opgeven bij het secretariaat: info@ek-klesialeiden.nl

Vier nummers per jaar

De HN verschijnt vier keer per jaar. De persoonlijke informatie uit de nieuwsbrieven en van de website wordt niet in de HN opgenomen. De nadruk zal liggen op de thema-artikelen en de rubrieken.

Wij realiseren ons dat de omslag van papier naar digitaal een behoorlijke verandering betekent voor veel lezers.

Maar wij hebben gemeend in een wereld met een toenemende digitalisering deze stap te kunnen zetten.

Volgende nummer

Het volgende nummer zal verschijnen op zondag 4 september. Het heeft als thema:

Verdraagzaam

U kunt over dat thema een artikel insturen van maximaal 600 woorden. De kopijdatum is:

zondag 21 augustus

Bij de vieringen van de Ekklesia liet bij tijd en wijle het zanggroepje 'Schola minor' o.l.v. Ronald Meester van zich horen met composities van o.a. Arvo Pärt, Thijs Dercksen, Ola Gjeilo en Diederik van Essel.

Toen Diederik vroeg om een tekst die hij op muziek zou kunnen zetten, droeg ik het onderstaande gedicht van Czesław Miłosz aan. Ik had het eens gelezen in diens verzamelbundel en was getroffen door de kracht van het gedicht. En inderdaad, Diederik heeft er een fraaie compositie op gemaakt voor 4-stemmig koor. Niet gemakkelijk, maar met een indrukwekkend slotdeel en een uitstervend refrein 'Eenmaal dood zal ik de voering van de wereld zien'. Als *Schola minor* hebben we een begin gemaakt met het instuderen ervan. Maar helaas gooiden corona en de perikelen daaromheen roet in de zang. Hopelijk komt het toch nog eens tot een uitvoering.

Elk van de drie coupletten staat tussen aanhalingstekens, alsof het

stemmen zijn in je binnenste. In het eerste couplet ben ik het gereformeerd opgevoede jongetje, dat leefde met het vooruitzicht van 1 Kor.13 'Nu zien we nog maar een afspiegeling, een raadselachtig beeld, maar straks staan we oog in oog.' (NBV21). Op de middelbare school kwamen de vragen. Hoe kan dat? Klopt dat wel? Wat zijn de bedoelingen van de bijbelschrijvers? In mijn studietijd namen de twijfels toe. De gesprekken die ik had in de net opgerichte Leidse Studenten-Ekklesia lieten mij het beeld zien

van de nietige mens en de beperktheid van ons kennen en weten. Maar ook de opdracht tot liefde en tot actie (toen nog 'aksie' geheten). Tegen de oorlog. Tegen de kruisraketten. Zingen 'Om vrede', de lp uit 1981 die we opnamen in de Dominicus in Amsterdam met het 'Lied tegen de derde wereldoorlog'. Hoe actueel nog steeds, helaas. Maar het geeft troost dat er altijd mensen zijn geweest die de onvrede met wat er in de wereld gebeurt, weten te verwoorden en tot actie weten op te roepen. Zoals hier Czesław Miłosz.

Czesław Miłosz (1911 - 2004) is een van de beste Poolse dichters. Hij werd geboren in Litouwen dat toen tot Rusland behoorde. Hij studeerde rechten in Vilnius. Na de oorlog werkte hij als diplomaat voor de Volksrepubliek Polen. Hij brak met het Poolse communisme en werd Amerikaans staatsburger. Hij was van 1961 tot 1978 hoogleraar Slavische taal- en letterkunde aan de Berkeley-universiteit. In 1980 ontving hij de Nobelprijs voor Literatuur, omdat hij 'met compromissloos inzicht de menselijke conditie in een wereld van sterke conflicten vertolkt.'

DE ZIN

‘Eenmaal dood zal ik de voering van de wereld zien.
De achterkant, voorbij de vogel, berg, zonsondergang,
de ware betekenis, die om ontcijfering roept.
Wat onverenigbaar was, wordt nu verenigd.
Wat buiten ons begrip viel, zal begrepen worden.’

‘Maar als de wereld nu geen voering heeft?
Als de lijster op de tak geen enkel teken is,
alleen een lijster op een tak, als de dagen en de nachten
elkaar opvolgen en zich niet bekommeren om een zin
en er op aarde niets is buiten deze aarde?’

‘Al zou het zelfs zo zijn, dan nog blijft het woord
dat, eenmaal gewekt door vergankelijke lippen,
zal rennen, rennen, als een onvermoeibare koerier,
over interstellare velden, wentelende melkwegen
en protesteren, roepen, schreeuwen.’

Czesław Miłosz

uit de dichtbundel *Verre omstreken* (1991), te vinden in de verzamelbundel *Gedichten* (2003), uit het Pools vertaald door Gerard Rasch (Uitg. Atlas)